

ΕΠΟ21, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
1. Ο «Δον Κιχώτης» και η πεζογραφία στα τέλη του 16 ^{ου} - αρχές 17 ^{ου} αιώνα.. . 3	
2. Η βιβλιοθήκη του Δον Κιχώτη.....	4
3. Η λογοτεχνία ως μυθιστορηματικός ήρωας.....	7
Επίλογος.....	10
Βιβλιογραφία.....	11

Εισαγωγή

Στο πρώτο μέρος αυτού του κειμένου παρουσιάζεται συνοπτικά η ανάπτυξη της πεζογραφίας στο δεύτερο μισό του 16^{ου} και στις αρχές του 17^{ου} αιώνα και εξετάζεται η σημασία του «Δον Κιχώτη» για τη συγκεκριμένη εποχή και για το μυθιστόρημα γενικότερα.

Στο δεύτερο μέρος εξετάζεται η ειρωνική κριτική που ασκεί ο Θερβάντες τόσο στη λογοτεχνία της εποχής του, όσο και στους αναγνώστες, μέσα από το λογοκριτικό ξεκαθάρισμα της βιβλιοθήκης του από την εκκλησιαστική (παπάς), κοινωνική (κουρέας) και οικογενειακή (ανιψιά) εξουσία.

Στο τρίτο μέρος γίνεται μια προσπάθεια να ερμηνευθεί η αντίληψη του Θερβάντες για τη θέση της λογοτεχνίας στον κόσμο μέσα από την μελέτη του κεφαλαίου XXII του «Δον Κιχώτη».

1. Ο «Δον Κιχώτης» και η πεζογραφία στα τέλη του 16^{ου} - αρχές 17^{ου} αιώνα.

Κατά την περίοδο που εξετάζουμε η πεζογραφία συνεχίζει να αναπτύσσεται δημιουργώντας νέα είδη και τάσεις. Η επίδραση του ουμανισμού και της αναγέννησης παραμένει αισθητή και οι ιδέες που είχαν εκφραστεί μέσα από τον Βοκκάκιο και τον Ραμπελαί βρίσκουν συνέχεια.¹

Στο τέλος του 16^{ου} αιώνα κυριαρχούν δύο είδη μυθιστορηματικής γραφής στην Ευρώπη: το βουκολικό ή ποιμενικό αφήγημα (ειδύλλιο) και δίπλα σε αυτό ένα πολύ διαφορετικό είδος που εμφανίζεται το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα, το «πικαρέσκο». Γραμμένο σε πεζό λόγο, το πικαρέσκο αντικαθιστά το ιπποτικό ηρωικό ταξίδι και το λόγιο ταξίδι στην παράδοση της αρχαίας και βιβλικής γραμματείας με τις περιπλανήσεις ενός επαίτη ή τυχοδιώκτη.²

Η διάκριση μεταξύ ιδεαλισμού και ρεαλισμού όπως φαίνεται μέσα από το ιπποτικό μυθιστόρημα και το μεσαιωνικό διήγημα αντίστοιχα, τονίζεται ακόμη περισσότερο μέσα

1 Βάρσος Γιώργος, Ιστορία της Ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Από τον 6ο έως τις αρχές του 18ου αιώνα, ΕΑΠ, Πάτρα 1999 (συντομογραφία: Ι.Ε.Λ.), σελ. 212

2 ο.π.

από την επίδραση του μπαρόκ, καθώς αυτά τα δύο είδη αντικαθίστανται σιγά-σιγά από το ιδεαλιστικό μυθιστόρημα και το πικαρέσκο.³

Η σημαντική εξέλιξη που παρατηρείται αυτήν την περίοδο σε σχέση με την πεζογραφία είναι ότι *διαμορφώνεται βαθμιαία η ιδέα της «λογοτεχνίας» ως πεδίου γραφής και ανάγνωσης με ξεχωριστή λειτουργία*. Ο «Δον Κιχώτης» αποτελεί την σοβαρότερη ένδειξη μιας τέτοιας τάσης.⁴

Ο Θερβάντες θεωρείται από πολλούς ως ο εφευρέτης του σύγχρονου μυθιστορήματος, μια άποψη που για άλλους αποτελεί έναν «φιλολογικό μύθο». Παρ' όλα αυτά, πολλές μελέτες εντοπίζουν στον «Δον Κιχώτη» τη γέννηση του μοντέρνου μυθιστορήματος ως «συνειδητής» λογοτεχνίας.⁵ Συνειδητή με την έννοια ότι ο Θερβάντες συνειδητοποιεί την έννοια του μυθιστορήματος, μιλάει γι αυτό μέσα στο βιβλίο του και φτάνει στο δεύτερο μέρος του βιβλίου να παρουσιάζει χαρακτήρες που έχουν διαβάσει το πρώτο μέρος.

Ο Θερβάντες, ανασκευάζοντας την παράδοση του ιπποτικού μυθιστορήματος του 16^{ου} αιώνα, δημιουργεί ένα έργο που επιδρά αποφασιστικά στη λογοτεχνία που θα ακολουθήσει. Πέρα από τις διαφωνίες και τις πολλές διαφορετικές ερμηνείες του έργου, κανείς δεν αμφισβητεί τη σημασία του «Δον Κιχώτη» για το ευρωπαϊκό μυθιστόρημα.⁶

2. Η βιβλιοθήκη του Δον Κιχώτη.

Στο κεφάλαιο VI του «Δον Κιχώτη»⁷ ο παπάς και ο κουρέας μαζί με την ανιψιά και την οικονόμο του Δον Κιχώτη, αποφασίζουν να κάνουν ένα ξεκαθάρισμα της βιβλιοθήκης του, θεωρώντας ότι η τρελή κατ' αυτούς συμπεριφορά του είναι αποτέλεσμα της επίδρασης πάνω του αυτών των βιβλίων.

Από την πρώτη εικόνα που έχουμε καθώς ανοίγει η πόρτα του δωματίου που χρησιμεύει ως βιβλιοθήκη, μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι ο Δον Κιχώτης ήταν βιβλιοφάγος: πάνω από εκατό μεγάλα βιβλία και ένας απροσδιόριστος αριθμός μικρότερων. Όπως φαίνεται αργότερα στο κείμενο, τα μεγαλύτερα είναι ιπποτικά μυθιστορήματα και τα

3 Benoit-Dusausoy A. & G, Fontaine (επιμ.), Ευρωπαϊκά Γράμματα: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας, μτφρ. Α. Ζήρας κ.ά., τ. Β', Σοκόλη, Αθήνα 1999 (συντομογραφία: Ε.Γ.), σελ. 34

4 Ι.Ε.Λ., σελ. 212

5 Mary Gaylord Randel, Cervantes' portrait of the artist, από το Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America 3.2 (1983) (συντομογραφία: Μ.Γ.Ρ.), σ. 87 (<http://users.ipfw.edu/jehle/cervante/csa/articf83/gaylord.htm>)

6 Ε.Γ., τ. Α', σ. 527-528.

7 Κεφάλαιο IV στη μετάφραση του Καρθαίου

μικρότερα ποιήματα. Κρίνοντας μάλιστα από το σχόλιο της ανιψιάς σχετικά με τα αποτελέσματα που θα μπορούσε να έχει η επίδραση αυτών των βιβλίων στη συμπεριφορά του θείου της, συμπεραίνουμε ότι πρόκειται κυρίως για βουκολικά ειδύλλια. Όσο για τα ιπποτικά μυθιστορήματα, παρ' όλο που είναι δύσκολο να αποφανθεί κανείς με βεβαιότητα χωρίς γνώση των τίτλων που αναφέρονται, ανήκουν μάλλον στο μεσαιωνικό ιπποτικό μυθιστόρημα, αν και τουλάχιστον ένα από αυτά, η «Ιστορία του ξακουσμένου ιππότη Τιράντη του Λευκού», μπορεί με βάση τα σχόλια του παπά περί ρεαλισμού να καταταγεί στο πικαρέσκο. Έχουμε λοιπόν να κάνουμε με μια αρκετά πλήρη, με βάση τα είδη που κυριαρχούν εκείνη την εποχή, βιβλιοθήκη.

Τα βιβλία αυτά πρέπει να ήταν γνωστά και στον Θερβάντες. Η απλή αναφορά του ονόματος ενός βιβλίου δε σημαίνει απαραίτητα ότι το είχε διαβάσει, όμως υπάρχουν σύμφωνα με τον Eisenberg αρκετές ενδείξεις, τόσο στο συγκεκριμένο κεφάλαιο όσο και σε άλλα σημεία του βιβλίου, ότι ο Θερβάντες είχε διαβάσει πολλά από αυτά: για παράδειγμα, η αναφορά ενός ασήμαντου χαρακτήρα στον «Τιράντη τον Λευκό», του Φουσέκα.⁸

Ο Θερβάντες λοιπόν αποπειράται να ασκήσει κριτική σε ένα πλήθος βιβλίων της εποχής του, μιλώντας ουσιαστικά για τη λογοτεχνία γενικότερα. Δεν μπορούμε όμως να θεωρήσουμε σαν δεδομένο ότι τα σχόλια των τεσσάρων χαρακτήρων αντηχούν αυτούσιες τις απόψεις του Θερβάντες. Κατ' αρχήν διότι έχουν διαφορετικά κριτήρια και εκφράζουν τελείως διαφορετικές απόψεις. Επιπλέον, διότι από την αρχή κιόλας του κεφαλαίου γίνεται φανερό ότι ο Θερβάντες χρησιμοποιεί την ειρωνεία, περιπλέκοντας ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Άλλωστε, κανένας από τους τέσσερις χαρακτήρες δεν φαίνεται να αντιπροσωπεύει άμεσα τον Θερβάντες με βάση τα όσα ξέρουμε γι αυτόν. Η προληπτική και θεοσεβούμενη οικονόμος είναι η πρώτη ένδειξη της ειρωνείας που χρησιμοποιεί ο Θερβάντες: θέλει να ξορκίσει τα βιβλία θεωρώντας τα κατοικίες κακών μάγων. Η ανιψιά από την άλλη αντιπροσωπεύει το στερεότυπο του πρακτικού γυναικείου μυαλού που την ενδιαφέρει να μείνει ο θείος της μέσα στα όρια συμπεριφοράς που ορίζει η κοινωνία.

8 Daniel Eisenberg, Don Quijote and the Romances of Chivalry: The Need for a Reexamination, από το *Hispanic Review*, Vol. 41, No. 3 (Summer 1973), σ. 514
(<http://users.ipfw.edu/jehle/DEISENBE/INDEX.HTM>, 18 Ιανουαρίου 2005)

Οι άλλοι δύο χαρακτήρες είναι πλησιέστερα στον Θερβάντες, αλλά όχι αρκετά: ο παπάς αντιπροσωπεύει την εκκλησιαστική εξουσία, ενώ ο κουρέας τον απλό συμπολίτη. Οι δύο τους όμως έχουν κάτι κοινό με τον Θερβάντες: το διάβασμα.

Ας εξετάσουμε λοιπόν πώς αξιολογεί ο κάθε χαρακτήρας τη λογοτεχνία της εποχής. Για την ανιψιά και την οικονόμο δεν έχουμε να πούμε πολλά πράγματα: η οικονόμος απλώς απορρίπτει συλλήβδην τη λογοτεχνία ως κάτι κακό και υπερφυσικό. Η ανιψιά, παρ' όλο που τουλάχιστον αναγνωρίζει την ύπαρξη δύο διαφορετικών ειδών, απορρίπτει τη λογοτεχνία με βάση την επίδραση που έχει στον θείο της. Είναι φανερό εδώ η πρόθεση του Θερβάντες να ειρωνευτεί τόσο την επίδραση που είχε στον ίδιο η ανάγνωση των βιβλίων (ας μην ξεχνάμε την περιπετειώδη ζωή του), όσο και τη θέση που είχε η λογοτεχνία στη ζωή του. Από κάποιο σημείο και ύστερα, η συγγραφική εργασία γίνεται μια από τις κύριες ασχολίες του. Συνεπώς, η στάση αυτών των δύο χαρακτήρων μπορεί εύκολα να θεωρηθεί ως μια ειρωνική στάση του Θερβάντες απέναντι στα προσωπικά του βιώματα.⁹

Ο κουρέας δίνει την εντύπωση ότι έχει διαβάσει κάποια από τα βιβλία. Αποφεύγει να έρθει σε αντίθεση με τον παπά, διότι

... τον είχε, τον παπά, για τόσο καλό χριστιανό, και τόσο φίλο της αλήθειας, που δεν θα έλεγε άλλο πράγμα για όλον τον κόσμο.

Θα μπορούσαμε εδώ να διακρίνουμε μια λεπτή ειρωνεία: ας μην ξεχνάμε τη θέση και την εξουσία της εκκλησίας, καθώς και τον φόβο που προκαλούσε εκείνη την εποχή. Όμως δεν διστάζει να εκφράσει αντίθετη γνώμη όταν πιστεύει ότι κάποιο βιβλίο πρέπει να σωθεί. Τα κριτήρια αξιολόγησής του όμως περιορίζονται στη φήμη των βιβλίων: για τον «Αμάδη τον Γαλάτη», ο κουρέας έχει ακούσει πως *είναι το καλύτερο απ' όλα τα βιβλία αυτού του είδους που έχουν γραφτεί*, ενώ ο «Δον Βελιάνης» πρέπει να σωθεί γιατί είναι *περίφημος*. Ακόμα, τον «Ρολάνδο Μαινόμενο» τον έχει στα ιταλικά χωρίς να γνωρίζει την γλώσσα. Συνεπώς, είναι η φήμη ενός βιβλίου που το κάνει ξεχωριστό στα μάτια του κουρέα.

Ο παπάς παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον στον τρόπο που αξιολογεί τη λογοτεχνία. Κατ' αρχήν, τα ιπποτικά μυθιστορήματα είναι για εκείνον μια *φριχτή θρησκεία*. Παρουσιάζεται όμως να εξαιρεί πολλά από αυτά με βάση άλλα κριτήρια. Ο συγγραφέας παίζει σημαντικό ρόλο στις προτιμήσεις του. Ο *παλαβός και φαντασμένος* συγγραφέας του

⁹ Με βάση τη ζωή του Θερβάντες όπως περιγράφεται στα Ε.Γ., τ. Α', σ. 520-523

«Δον Ολιβάντη της Λάουρας» είναι η αιτία για την καταδίκη του βιβλίου, σε αντίθεση με τον Λόπες Μαλντονάδο του οποίου η μαγευτική φωνή και η φιλία του με τον παπά σώζει τον «Τραγουδιστή» του από την πυρά.

Ο παπάς έχει άποψη περί ύφους: απορρίπτει το *σκληρό και ξερό* ύφος του «Φλωριμάρτη της Ιρκανίας» και δείχνει την εκτίμησή του στα *ευγενικά λόγια* και τα *καθαρά νοήματα* του «Παλμερίνου του Άγγλου». Σχολιάζει ακόμα το θέμα της μετάφρασης, προτιμώντας τον «Ρολάνδο Μαινόμενο» στη γλώσσα που γράφτηκε παρά μεταφρασμένο. Θεωρεί ότι η μετάφραση, ειδικά στα έμμετρα έργα, αφαιρεί πολύ από την αξία τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη του παπά περί ρεαλισμού. Ο «Τιράντης ο Λευκός» βρίσκεται τόσο ψηλά στην εκτίμηση του παπά που το προτείνει στον κουρέα, με βάση το γεγονός ότι οι ιππότες σε αυτό το βιβλίο συμπεριφέρονται, ζούνε και πεθαίνουν σαν κανονικοί άνθρωποι. Αντίθετα, το φανταστικό στοιχείο στον «Δον Βελιάνη» περιγράφεται με την έκφραση *μεγάλες τερατολογίες*.

Η χρήση της ειρωνείας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, καθώς και η δυσκολία που προσθέτει η απόσταση από τα έργα που αναφέρονται εδώ, δεν μας επιτρέπει να προσδιορίσουμε με ακρίβεια ποιες από τις απόψεις περί λογοτεχνίας που παρουσιάζονται θα μπορούσαν να αποδοθούν στον Θερβάντες και ποιες αποτελούν μέρος της ειρωνείας. Κάποια σημεία είναι πιο ξεκάθαρα: η ευθεία και τεκμηριωμένη άποψη περί μεταφράσεων για παράδειγμα. Όμως, στο θέμα του ρεαλισμού δεν μπορούμε να φτάσουμε σε συγκεκριμένο συμπέρασμα. Δεν μπορούμε να ξέρουμε αν ο Θερβάντες εννοεί αυτά που λέει για τον «Τιράντη τον Λευκό». Άλλωστε ο ίδιος ο «Δον Κιχώτης» συμπαραθέτει τον φανταστικό και τον πραγματικό κόσμο με εργαλείο την τρέλα του ήρωα.¹⁰

Συμπερασματικά, η περιγραφή της βιβλιοθήκης του Δον Κιχώτη είναι ένα κεφάλαιο που θα μπορούσε από μόνο του να αποτελέσει αφορμή εκτεταμένης έρευνας γύρω από τη λογοτεχνία του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης.

3. Η λογοτεχνία ως μυθιστορηματικός ήρωας.

Ο «Δον Κιχώτης» είναι ένα λογοτεχνικό έργο που έχει σαν θέμα του την ίδια τη λογοτεχνία. Αυτό γίνεται αντιληπτό με πολλούς τρόπους: αποτελεί κατ' αρχήν παρωδία ενός συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους, του υποτιτικού μυθιστορήματος. Μιλάει για την

¹⁰ Ε.Γ., τ. Α', σ. 526

επίδραση που μπορεί να έχει η λογοτεχνία στον ψυχισμό ενός ανθρώπου. Αναφέρει και σχολιάζει άλλα λογοτεχνικά κείμενα. Ακόμα και οι χαρακτήρες του είναι ως επί το πλείστον κατά κάποια έννοια συγγραφείς. Όπως αναφέρει και η Mary Gaylord Randel, είναι δύσκολο να εντοπίσουμε κάποιον χαρακτήρα που δεν είναι κατά κάποια έννοια συγγραφέας. Οι θέσεις του ήρωα του αναγνώστη και του συγγραφέα είναι κατά βούληση εναλλάξιμες.¹¹

Στο κεφάλαιο XXII έχουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατάστασης: τον Ζινές Παζαμόντε, έναν *ricaro* που με την αναφορά του στον Λαζαρίλο ντε Τόρμες μπορεί να ιδωθεί ως η προσωποποίηση ενός λογοτεχνικού είδους, του πικαρέσκο. Έχουμε λοιπόν έναν χαρακτήρα του «Δον Κιχώτη» που είναι ταυτόχρονα συγγραφέας και ήρωας ενός άλλου βιβλίου, ενώ ο ίδιος ο Δον Κιχώτης σε αυτό το κεφάλαιο παίζει το ρόλο του ακροατή ή, κατ' επέκταση, του αναγνώστη.

Σε αυτό το κεφάλαιο όμως υπάρχει και ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο: ένα συγκεκριμένο γεγονός ή κατάσταση, ξεκάθαρα ορισμένο, περιγράφεται με πολλούς τρόπους. Τόσο σε γλωσσικό επίπεδο, καθώς οι κατάδικοι χρησιμοποιούν το ιδίωμά τους που ο Δον Κιχώτης δεν καταλαβαίνει ή καλύτερα παρανοεί, όσο και σε νοηματικό επίπεδο καθώς η κλοπή ενός μπουγαδοκόφινου μεταφέρεται στον Δον Κιχώτη ως μια ερωτική ιστορία, ενώ μια δημόσια διαπόμπευση ως μια βόλτα με επίσημο ένδυμα πάνω σε άλογο.

Είναι φανερή επίσης η απόσταση της θεώρησης του κόσμου μεταξύ του Δον Κιχώτη και των φρουρών: τα εγκλήματα και οι ποινές των καταδίκων που υπαγορεύουν τη μεταφορά τους στις αυτοκρατορικές γαλέρες, είναι για τον Δον Κιχώτη μια λεπτομέρεια. Ανεξάρτητα με το αν πιστεύει ή όχι στην ενοχή τους, το σημαντικό γι αυτόν είναι η ευκαιρία που του δίνεται να παίζει τον ρόλο του προστάτη των αδύναμων. Κάτι τόσο απροσδόκητο και αδιανόητο για τους φρουρούς, που τελικά προκαλεί την επιτυχία της προσπάθειας απελευθέρωσης των καταδίκων.

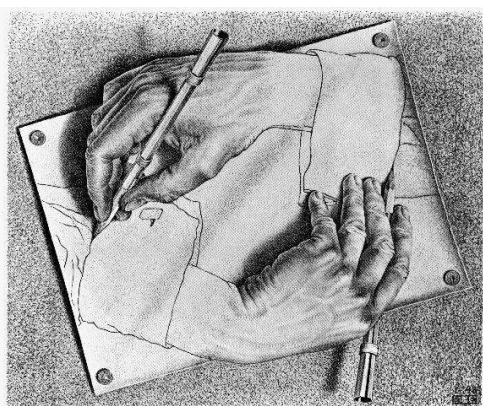
Αυτή η συνύπαρξη διαφορετικών θεωρήσεων, αναπαραστάσεων και γλωσσικών μορφών ονομάζεται από τον Μπαχτίν *ενεργητική και εσωτερική πολυγλωσσία των νεότερων κοινωνιών*.¹²

Σε παλαιότερα λογοτεχνικά είδη αυτή η συνύπαρξη ήταν ανύπαρκτη. Κυρίως δε αυτό που απουσίαζε ήταν η αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφορετικών τρόπων χρήσης της γλώσσας.

11 M.G.R., σ. 94

12 I.E.A., σ. 217

Ας μην ξεχνάμε ότι η Ευρώπη βρίσκεται σε μια περίοδο που τα όρια έχουν αρχίσει να ξεθωριάζουν: οι ανακαλύψεις φέρνουν τους Ευρωπαίους σε επαφή με άλλους, τελείως διαφορετικούς πολιτισμούς και η αλληλεπίδραση μεταξύ των πολλών διαφορετικών ευρωπαϊκών γλωσσών και ιδιωμάτων γίνεται όλο και πιο έντονη. Έτσι γίνεται κατανοητή και η θεώρηση του μυθιστορήματος από τον Μπαχτίν ως το *κατεξοχήν λογοτεχνικό είδος της νεώτερης ευρωπαϊκής ιστορίας*,¹³ καθώς και η άποψη που θεωρεί τον «Δον Κιχώτη» ως το πρώτο νεότερο ευρωπαϊκό μυθιστόρημα.

M.C. Escher Drawing Hands (1948)

Μια οπτική ερμηνεία του Edward S. Knotek για την έννοια «μεταλογοτεχνία».

Επιστρέφοντας τώρα στην ανάγνωση του «Δον Κιχώτη» ως *μεταλογοτεχνία*¹⁴ και λαμβάνοντας υπ' όψη τον τρόπο που ο Θερβάντες χειρίζεται και σχολιάζει αυτήν την συνόπαρξη των πολλών διαφορετικών θεωρήσεων και γλωσσικών τρόπων, μπορούμε να μιλήσουμε για την αντίληψη του Θερβάντες για τη θέση της λογοτεχνίας στον κόσμο.

Ο Θερβάντες κατ' αρχήν θεωρεί τη λογοτεχνία ως συστατικό στοιχείο του πολιτισμού του.¹⁵ Οι

χαρακτήρες του «Δον Κιχώτη» είναι συγγραφείς και αναγνώστες. Αλλά ο Θερβάντες αποφεύγει να τοποθετηθεί απέναντι στον πραγματικό ή στον φανταστικό κόσμο που αντιπαραθέτει. Είναι ακριβώς αυτή η ουδετερότητα του αφηγητή που κατά τον Άουερμπαχ επιτρέπει στην αφήγηση να παρουσιάσει *τις πολλαπλές και ποικίλες γωνίες, από τις οποίες αντιμετωπίζεται η καθημερινή πραγματικότητα*.¹⁶

Ο ρόλος λοιπόν της λογοτεχνίας για τον Θερβάντες είναι να αντιπαραθέσει αυτές τις διαφορετικές θεωρήσεις του κόσμου χωρίς όμως να παίρνει θέση υπέρ της μίας ή της άλλης. Ο Θερβάντες περιμένει από τον αναγνώστη να μην περιοριστεί σε μια μονοδιάστατη ανάγνωση, αλλά να συμμετέχει και ο ίδιος στην ερμηνεία του

13 ο.π.

14 Μεταλογοτεχνία (metafiction): ένα λογοτεχνικό έργο που έχει σαν θέμα την λογοτεχνία. Από την σελίδα του Edward S. Knotek II: <http://www-personal.umich.edu/~eknotek/dq/metafiction.html> (18 Ιανουαρίου 2005).

15 Ι.Ε.Λ., σ. 216

16 ο.π., σ. 217

αναγνώσματός του, τοποθετώντας έτσι και τον ίδιο τον αναγνώστη μέσα στο βιβλίο. Γιατί είναι φανερό πως η ερμηνεία που ο κάθε αναγνώστης δίνει σε ένα βιβλίο εξαρτάται από τις εμπειρίες του και από τα πιστεύω του. Η λογοτεχνία γίνεται έτσι ένα μέσο που βοηθάει στη διαρκή συζήτηση που υπάρχει σε κάθε κοινωνία μεταξύ διαφορετικών απόψεων, κοσμοθεωρήσεων και γλωσσών.¹⁷

Ο κόσμος του νεότερου Ευρωπαίου που αντιπροσωπεύει ο Θερβάντες δεν είναι πλέον στατικός και μονοσήμαντα ορισμένος. Οι παλαιότεροι απόλυτοι και δογματικοί τρόποι θεώρησης δεν είναι πλέον αρκετοί. Χρειάζεται ένα νέο εργαλείο και ο Θερβάντες χρησιμοποιεί τη λογοτεχνία, αποδίδοντάς της μια πολύ πιο σημαντική και κρίσιμη θέση απ' ό,τι παλαιότερα.

Επίλογος

Ο «Δον Κιχώτης» αποτελεί ένα σημαντικό έργο στην ιστορία της λογοτεχνίας. Ως το πρώτο ουσιαστικά σύγχρονο μυθιστόρημα, εκφράζει προβληματισμούς που ακόμα και σήμερα παραμένουν επίκαιροι. Μέσα από τα ιδιοφυή παιχνίδια του Θερβάντες με την ίδια την αφήγηση, διακρίνουμε ένα λαμπερό πνεύμα που ήθελε να ξεφύγει από τα λογοτεχνικά στερεότυπα της εποχής του. Είτε τρελός είτε τραγικός ήρωας, ο Δον Κιχώτης αντιπροσωπεύει τη λογοτεχνία που όχι μόνο θέτει τον άνθρωπο στο επίκεντρο, αλλά του δίνει και την ελευθερία να εξετάσει τον εαυτό του ακόμα και αν αυτό που θα βρει δεν θα του αρέσει καθόλου.

17 ο.π., σ. 218

Βιβλιογραφία

1. Βάρσος Γιώργος, *Ιστορία της Ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Από τον 6ο έως τις αρχές του 18ου αιώνα*, ΕΑΠ, Πάτρα 1999
2. Benoit-Dusausoy A. & G, Fontaine (επιμ.), *Ευρωπαϊκά Γράμματα: Ιστορία της Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας*, μτφρ. Α. Ζήρας κ.ά., τ. Α' και Β', Σοκόλη, Αθήνα 1999
3. Mary Gaylord Randel, *Cervantes' portrait of the artist*, από το *Cervantes: Bulletin of the Cervantes Society of America* 3.2 (1983)
(<http://users.ipfw.edu/jehle/cervoante/csa/articf83/gaylord.htm>, 18 Ιανουαρίου 2005)
4. Daniel Eisenberg, *Don Quijote and the Romances of Chivalry: The Need for a Reexamination*, από το *Hispanic Review*, Vol. 41, No. 3 (Summer 1973)
(<http://users.ipfw.edu/jehle/DEISENBE/INDEX.HTM>, 18 Ιανουαρίου 2005)
5. Edward S. Knotek, *Don Quixote Home Page*, (<http://www-personal.umich.edu/~eknotek/dq/dqxhome.html>, 18 Ιανουαρίου 2005)

You are free:

- to copy, distribute, display, and perform the work

Under the following conditions:

Attribution. You must give the original author credit.

Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.

- For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.
- Any of these conditions can be waived if you get permission from the copyright holder.

Your fair use and other rights are in no way affected by the above.